

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ВСТАНОВЛЕННЯ СИТУАЦІЙНИХ ОБСТАВИН ПОСТРІЛУ З НАРІЗНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В СУДОВІЙ БАЛІСТИЦІ

STAGES OF DEVELOPMENT OF ESTABLISHING THE SITUATIONAL CIRCUMSTANCES OF A SHOT FROM A RIFLED FIREARM IN FORENSIC BALLISTICS

Голоботовський В.І.,

старший судовий експерт

Закарпатського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру

Міністерства внутрішніх справ України,

здобувач

Національної академії внутрішніх справ

Розглянуто розвиток становлення судової балістичної експертизи, а саме вирішення ситуаційних завдань. Даний вид експертизи має свою специфіку, вони складні щодо дослідження та потребують наукового обґрунтування. Автором звернено увагу на питання, які вирішуються під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням нарізної вогнепальної зброї, та на історичний розвиток їх вирішення.

Ключові слова: судова балістична експертиза, нарізна вогнепальна зброя, ситуаційні завдання, сліди застосування зброї, основні сліди пострілу, додаткові сліди пострілу.

Рассмотрено развитие становления судебной баллистической экспертизы, а именно решение ситуационных задач. Данный вид экспертиз имеет свою специфику, они сложны при проведении исследований и требуют научного обоснования. Автором затронуты вопросы, решаемые при расследовании преступлений, связанных с применением нарезного огнестрельного оружия, и историческое развитие их решения.

Ключевые слова: судебная баллистическая экспертиза, нарезное огнестрельное оружие, ситуационные задачи, следы применения оружия, основные следы выстрела, дополнительные следы выстрела.

The development of judicial ballistic expertise, namely the solution of situational problems, is considered. Since this type of expertise has its own specifics, it is difficult to conduct research and require scientific justification. The author focuses on issues that are solved in the investigation of crimes related to the use of rifled firearms and the historical development of their solution.

Key words: judicial ballistic examination, rifled firearms, situational problems, traces of weapon use, main traces of shot, additional traces of shot.

Історично склалося так, що перші наукові розроблення в області експертно-криміналістичного дослідження зброї взагалі та слідів її застосування були присвячені вогнепальній зброї. Саме судово-балістичні дослідження поклали початок процесу становлення окремої експертної теорії про зброю та сліди її застосування.

Судово-балістична експертиза ситуаційних обставин пострілу пройшла певні етапи свого історичного та наукового розвитку.

До першого етапу можна віднести саме накопичення початкового емпіричного матеріалу, необхідного для наукового розроблення первинних основ експертно-криміналістичного дослідження нарізної вогнепальної зброї та слідів її застосування, яке насправді відбувається з моменту створення й освоєння її людиною. Зокрема, накопичувалися знання про принципи створення різних видів і зразків нарізної зброї, відомості про їхні тактико-технічні характеристики, способи доцільного застосування тощо. Так, потреба у створенні більш доцільної зброї дистанційного ураження (метальної, вогнепальної) у різні часи спонукала багатьох учених звертатися до вивчення закономірностей польоту снаряда (кулі) у повітрі. Першими в цьому плані прийнято вважати дослідження найвидатнішого нау-

ковця античності – Архімеда (287–212 рр. до н. е.). Ці дослідження поклали початок створенню військової науки – балістики. Згодом, з появою вогнепальної зброї, розвитку названої науки був даний значний імпульс. Одними з перших наукових досліджень, що зробили внесок у становлення балістики, є такі праці: «Опытное исследование формы траектории снаряда и основных зависимостей между начальными условиями полета снаряда и его дальностью», «Опытное исследование явления отдачи при выстреле» (Леонардо да Вінчі, 1452–1519 рр.); «Новая наука», «Различные изыскания и изобретения, относящиеся к артиллерии» (Ніколло Фонатна (Тарталья), 1500–1557 рр.); «Математические доказательства, касающиеся двух новых отраслей науки, относящейся к механике и местному движению» (Галілео Галілей, 1564–1642 рр.); «О движении тяжелых тел» (Е. Торічеллі, 1608–647 рр.) та ін.

З початком підготовки артилеристів у 1513 р. у Західній Європі з'являється ціла плеяда обдарованих зброярів, що заклали фундамент конструювання зброї, а отже, основи наукового дослідження такої зброї.

Якщо взяти до уваги розвиток судової балістичної експертизи в європейських країнах та Сполучених Штатах Америки, то він починається із 30-х рр. XIX ст., коли зброю застосовують під час вчинення

різного роду тяжких та особливо тяжких злочинів [1, с. 279].

Створення нових методів розслідування злочинів, скоєних із застосуванням вогнепальної зброї, у першій половині ХХ ст. увійшло, подібно до судової медицини або токсикології, у наукову криміналістику і дістало назву «судова балістика», або «наука про вогнепальну зброю та боєприпаси».

Розвиток наукових засобів та методів дослідження вогнепальної зброї проходив повільно, про що свідчить відсутність наукової літератури тих часів, до нас дійшли лише відомості із практики.

Для прикладу звернемо увагу на справу 1845 р. у Російській імперії. Під час розгляду справи про випадковий постріл, який спричинив смерть, про судово-балістичну експертизу для розслідування злочину тоді і не думали. Усе зводилося до того, що тимчасове відділення земського суду після проведення огляду місця події встановило, що випадкового пострілу не могло статися. Труп розтину не піддавався, не проводилося і дослідження зброї. Усе це призвело до того, що слідство та судові процеси в справі затягнулися більше чим на десять років і завершено лише в Національній раді (Государственный совет – высший законосовещательный орган Российской империи в 1810–1906 гг.).

Разом зі зброєю досліджуються і сліди її застосування, зокрема вогнепальні ушкодження, залишки пострілу й вибуху. До середини ХІХ ст. не було жодної науково розробленої методики з вирішення питань дослідження зброї та слідів її застосування. Випадки успішного (для тих часів) розв'язання питань експертно-криміналістичного дослідження зброї, що описувалися в літературі, трактуються як успіх або щасливий збіг обставин. А накопичена інформація ще не стала фактами науки.

Початком другого етапу розвитку стає застосування відомостей про зброю та сліди її використання в правоохоронній діяльності органів досудового розслідування та судового розгляду.

Відомо, що вже із середини ХІХ ст., коли судово-балістична експертиза перестає бути рідкісною, а в особливо важливих випадках до її проведення судова влада залучає авторитетних науковців, бере свій початок галузь спеціальних знань, яка досліджує вогнепальні пошкодження, що, у свою чергу, вивчає ситуаційні обставини пострілу.

Прикладом можуть бути збережені відомості про розглянутий 1853 р. у Петербургській кримінальній палаті справу за обвинуваченням князя Льва Кочубея, який пострілом із пістолета поранив австрійського підданого Ігнатія Зальцмана [11, с. 152]. Обставини цього поранення незрозумілі. Через необхідність спеціальних знань для вирішення окремих питань Палата звернулася до Петербургського фізикату, але той не зміг відповісти на питання, але зауважив, що «було б дуже доцільно звернутися до професора медико-хірургічної академії Пирогова як до людини, що бачила велику кількість вогнепальних ран (пошкоджень)».

Учені ще не приділяли великої уваги науковому дослідженню вогнепальних пошкоджень та механізму їх слідоутворення доки не стався інцидент міжнародного значення, врегулювання якого мало спиратися лише на об'єктивні та науково обгрунтовані дані. Такі обставини спричинили низку заходів державного значення, про що свідчить створення науково-дослідних експертних установ.

Відповідно до потреб практики, Медична рада при Медичному департаменті Міністерства внутрішніх справ Російської імперії, яка утворена 31 грудня 1803 р., змушена була розширювати сферу експертних досліджень, для чого залучала до проведення експертиз авторитетних науковців і практиків із різних галузей знань.

Зокрема, за дорученням Медичної ради неодноразово давав висновки за низкою складних справ талановитий російський хірург М. Пирогов (1810–1881 рр.), який був визначним фахівцем із дослідження вогнепальної травми, виступав у Петербургській судовій палаті як експерт. Він також уперше встановив місцерозташування особи, яка стріляла, і жертви. Тому є підстави вважати його основоположником судово-балістичної експертизи [9, с. 16–17].

З усієї кількості експертиз, проведених Н. Пироговим, на особливу увагу з погляду судової балістики заслуговує експертиза в справі щодо смерті селянки Степаніве Нагібіної, свого часу висвітлена І. Криловим [5, с. 160–163].

Залучення спеціалістів для дослідження ситуаційних обставин пострілу під час проведення досудового розслідування, аналіз їхньої роботи, що показував результати розслідування злочинів (зазвичай до уваги бралися лише позитивні результати) є початком накопичення емпіричного матеріалу, який ґрунтувався на поєднанні відомостей із різних галузей знань (хімія, судова медицина, судова балістика тощо) для вирішення практичних питань тих часів.

Першою спробою наукового обґрунтування експертної практики в галузі дослідження вогнепальної зброї та слідів її застосування стало застосування хімічних методів. У Посібнику із судової хімії А. Наке (1874 р.) поруч із методами дослідження отрут розглядав питання про вивчення слідів (обставин) застосування вогнепальної зброї.

А. Наке зазначає, що у випадках застосування вогнепальної зброї експерта досить часто запитують: «Чи здійснювався постріл із досліджуваної зброї? Коли в останнє стріляли? Якщо вона заряджена, то коли саме заряджалася?» [11, с. 153].

Другою спробою наукового обґрунтування відомостей щодо зброї та слідів її застосування став вихід 1879 р. книжки Н. Щеглова («Матеріали к судебному экспертному исследованию огнестрельных повреждений»), яка присвячувалася науковому осмисленню накопиченого емпіричного матеріалу для вироблення науково обґрунтованих підходів до розв'язання окремих питань експертно-криміналістичного дослідження вогнепальної зброї і слідів її застосування, написана також медиком, присвячена судово-медичному дослідженню вогнепальних пошкоджень.

Це невелике видання свого часу залишилося поза увагою юристів, проте воно не тільки залишило слід в історії розвитку судової медицини, але й зробило вагомий внесок у створення нової наукової дисципліни – судової балістики, розділу дослідження ситуаційних обставин пострілу.

Так, Н. Щеглов у своїй праці висвітлив всю сутність процесів, що відбувалися під час пострілу з вогнепальної зброї. Уже тоді головна увага приділялася виявленню тих ознак, які можна було б покласти в основу експертного дослідження зброї та слідів її застосування.

Вищезгадана робота має значення і тому, що в ній автор зазначав можливість установа конкретного екземпляра зброї за слідами на пошкодженнях від куль, стріляних із нарізного ствола. Цю думку надалі різними шляхами намагалися підтвердити й деякі закордонні дослідники.

Третьою спробою стає повний та систематизований (для того часу) виклад відомостей про зброю та сліди пострілу на предметах у роботі 1898 р. одного із засновників криміналістики Ганса Гросса («Руководство для судебных следователей как система криминалистики»). Тим самим був покладений початок розгляду у фундаментальних роботах, присвячених розслідуванню злочинів, питань дослідження зброї та слідів її застосування.

Наприкінці XIX ст. проведення судово-балістичних експертиз поширюється. Деякі з них зацікавили громадськість.

Цікавою є судово-балістична експертиза (дослідження ситуаційних обставин пострілу) у справі про вбивство Марії Лескової, що розглядалася 1901 р. в Єреванському окружному суді, а роком пізніше – у Тифліській судовій палаті. Експертиза за тих обставин набула особливо великого значення. Розтин трупа проводив повітовий лікар Бадридзе та встановив, що смерть М. Лескової стала наслідком пострілу в груди з револьвера. Виявлені на тілі й одязі сліди опіків, кіптяви та вдавнені в тіло порошинки свідчили, на думку лікаря, про те, що постріл здійснений в упор. Слідчий мав сумніви щодо об'єктивності цього висновку і для більш точного визначення відстані пострілу призначив балістичну експертизу, до проведення якої залучив поручика Снігурівського. Перш ніж висловити свою думку, експерт вирішив провести експерименти. З револьвера, знайденого на місці події, було зроблено декілька пострілів у шматок бавовняної тканини, яка підвішувалася на стіну. Порівнявши отримані експериментальні дані зі слідами, що були на кофті потерпілої, експерт дійшов висновку, що постріл зроблено з відстані не менше 3–4 аршинів (аршин – 71,12 см).

Отже, обставини події залишалися, як і раніше, незрозумілими. У вирішальному питанні про відстань пострілу думки двох експертів не збігалися. Слідчому довелося призначити ще одну експертизу. Цього разу вона була комісійною. В експертному висновку зазначалося: «Слід від пострілу на досліджуваній кофті, а саме характер і розмір пропаленого отвору, площа, вкрита кіптявою, розмір площі розсі-

ювання слідів, незгорілих порохових зернин і твердих продуктів горіння, а також розташування затягнених незгорілих пороховими зернами отворів, приводить нас до категоричного висновку про те, що постріл у даному випадку зроблений не в упор, а з відстані, яка в жодному разі не менше однієї чверті аршина і до трьох четвертин аршина (17,78–23,7 см)».

Із цим висновком погодилися більшість присутніх членів дорадчого лікарського відділення Єреванського губернського правління.

Відомості у висновку дали можливість О. Грузенбергу, що був захисником обвинуваченого Романовського, заявити суду: «Даремно тривожили панів офіцерів. Як бачимо, військове мистецтво і судова медицина – області несуміжні». Але історичний розвиток спростував це судження та довів, що балістика і судова медицина виявилися дисциплінами, які межують одна з одною. На їхньому стику і виникла судова балістика як один із розділів криміналістики.

Критикуючи експериментальні дані, отримані під час проведення першої судово-балістичної експертизи, експерт пояснив суду, що дослідження експериментальної стрільби проводилися не в тих умовах, за яких сталося вбивство. Матеріали різні, а якість матеріалу, його властивості зумовлюють процес згоряння. Також за наявності складок на одязі одним моментом згоряння може бути випалено великий простір, тому розкиданість зернин вийде велика. Це були слушні зауваження. Методика експериментів, насправді, була недосконалою. Але в науковому відношенні «дослід (метод) експериментальної стрільби» свою роль все ж зіграв. Дослідження стали новим кроком на шляху до створення наукових методів судово-балістичних досліджень встановлення ситуаційних обставин пострілу.

Використання спеціальних методів та напрацьованого практичного матеріалу для вирішення ситуаційних завдань, пов'язаних із застосуванням зброї, виводять судову балістичну експертизу на новий науковий рівень.

Початок XX ст. стає початком третього етапу розвитку, що характеризується накопиченням і систематизацією даних про вогнепальну зброю, сліди на гільзах, кулях, уражених перешкодах, що залишаються нею; вирішення проблеми ідентифікації вогнепальної зброї за слідами на гільзах і кулях, установа обставин її застосування за слідами пострілу; розроблення різних науково-технічних засобів і методів розв'язання деяких окремих завдань експертного дослідження зброї й слідів її застосування. У цей період деякі з названих питань розглядалися в працях відомих вітчизняних криміналістів і судових експертів, а саме: І. Якімова, Н. Бокариуса, С. Матвеева, Н. Зюскіна, А. Хананіна й ін.

Закономірним підсумком цих процесів стало формування самостійної галузі криміналістичної техніки – судової балістики. «Заслуга систематизації всіх накопичених у цій галузі знань, – слушно зазначив І. Крилов, – належить видатному радянському судовому медику й криміналісту, професору В. Червакову». 1937 р. ним опублікована робота

«Судебная баллистика», в якій систематизувався величезний матеріал, що став основою для наукового розроблення питань справності й придатності для стрільби вогнепальної зброї, ідентифікації її за слідами на кулях і гільзах, з'ясування відстані й напрямку пострілу. В. Черваков уперше у вітчизняній літературі вжив термін «судова балістика». Із цього часу практично в усі підручники криміналістики стала додаватися глава, присвячена судовій балістиці [13, с. 2].

В. Черваков уперше спробував сформулювати предмет і зміст судової балістики. У судову балістику він також включив і розділ про криміналістичне і судово-медичне вивчення вогнепальних пошкоджень, але проти такого визначення виступив Б. Шевченко [14, с. 15].

Доктор медичних наук, професор Л. Ейдлін у своїй праці «Огнестрельные повреждения» зазначає, що швидкий рух удосконалення вогнепальної зброї ставить все нові і нові питання (завдання) щодо дослідження вогнепальних пошкоджень, а отже, є підставою встановити нові можливості в діагностиці вогнепальних пошкоджень [15, с. 17]. Він зазначає доцільність поглибленого вивчення даного роду пошкоджень, беручи до уваги всі нові досягнення науки і техніки.

Поступово відбувалося накопичення практичного досвіду, підготовка наукових кадрів і закладка наукових основ судово-балістичної експертизи.

А. Фокіним у роботі «Вогнепальні пошкодження одягу» під редакцією Б. Комаринец досліджено вогнепальні пошкодження одягу, механізми слідоутворення та їхнє криміналістичне значення, показано, як поводитися із такого роду речовими доказами, як проводити їх попередній огляд, правильно проводити експертизу [12, с. 3–4].

С. Кустанович поділяв погляди науковців, які відносили вогнепальні пошкодження до судово-балістичної експертизи, у свою роботу автор не включив розділ «Вогнепальні пошкодження», оскільки цього не дозволяв об'єм його видання, а необхідні дані щодо цих питань можна знайти в курсах судової медицини [6, с. 5–6].

Що стосується найважливішої точки в розвитку експертизи ситуаційних обставин пострілу, то це був поділ вогнепальних пошкоджень на вогнепальні та вибухові на основі вивчення чинників пошкодження під час пострілу та вибуху, механізму дії цих чинників на тіло потерпілого та його одяг. Роздільний опис вогнепальних і вибухових пошкоджень дано 1964 р. В. Молчановим [8].

У результаті вивчення В. Молчановим об'ємного експериментального матеріалу виявлені ознаки, що дозволяють об'єктивно диференціювати вхідні та вихідні вогнепальні ушкодження, встановлювати напрямок кулевого каналу, визначати вид снаряда та зразок використаної зброї, відстань пострілу, досліджена залежність між видом перешкоди і характером вогнепальних ушкоджень, визначено закономірність взаємодії вогнепального снаряда з перешкодою. Розроблено та впроваджено в прак-

тику для проведення експертиз спеціальні лабораторні й інструментальні методи дослідження вогнепальних ушкоджень, обґрунтована методика їх дослідження.

У «Довіднику» Є. Зуєва, який призначався для оперативних працівників та слідчих органів внутрішніх справ, у р. Х. А. Устінов і В. Філіпов [4, с. 102–118] описують сліди від застосування вогнепальної зброї, деталізують їх види та механізм утворення, порядок виявлення даних слідів, встановлення місця, з якого зроблено постріл, виявлення вогнепальної зброї на місцевості, в якій проводилася стрільба, або місця, де вона могла бути залишена, порядок фіксації виявлених слідів, вилучення, упакування, опису таких слідів у протоколі огляду місця події. Проте інформація, наведена у «Довіднику», стосується лише процесу дослідження речових доказів під час огляду місця події, а про проведення такого виду судової експертизи, як установа ситуаційних обставин пострілу, навіть не згадується.

За 30 років (1940–1970 рр.) виділені окремі напрями в судовій балістиці, закладені основи експертного дослідження ситуаційних обставин пострілу. Помітний внесок у розроблення актуальних проблем судової балістики зробили радянські вчені М. Авдєєв, І. Виноградов, Б. Єрмоленко, К. Калмиков, Б. Комаринец, Ю. Кубіцький, С. Кустанович, А. Лисицин, В. Молчанов, І. Огарков, В. Прозоровський, Є. Стащенко, А. Устінов, Л. Ейдлін та А. Фокин.

Установа ситуаційних обставин пострілу належить до основних завдань дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу, які вирішуються судовою балістичною експертизою, яка налічує не одне століття свого існування, тому вона, як і інша наука, не стоїть на місці, а розвивається в науково-дослідному напрямі.

1976 р. виходить навчально-методичний посібник для експертів, слідчих та суддів, написаний І. Дворянським [3, с. 64], де автор розглядає експертизу ситуаційних обставин пострілу на новому науковому рівні.

Дана праця стає початком четвертого етапу розвитку даної проблематики. У праці зазначено, що завдання, які вирішуються під час проведення таких експертиз, важливі для розслідування особливо тяжких злочинів, оскільки вони можуть надати фактичні дані, необхідні для встановлення як самого факту кримінального правопорушення, так і відомостей, без яких неможливо дати правильну кримінально-правову оцінку розслідуваній події, визначити форму вини особи, яка здійснила постріл (постріл з умислом, необережний постріл, стрільба з порушенням правил безпеки тощо), а іноді мають визначальне значення, бо дозволяють правильно організувати оперативно-розшукові та слідчі дії, від яких залежить успіх розслідування кримінального правопорушення.

У процесі досліджень, які присвячувалися встановленню ситуаційних обставин пострілу, розроблялися й удосконалювалися також наукові методи вирішення проблемних ситуаційних питань.

Колектив науковців (М. Сонис, А. Пчелинцев та Г. Полуектова) видає спільну роботу, де, як і в попередній, використовують як інструментальний метод атомно-абсорбційну спектроскопію (ААС), що дозволяло встановлювати закономірність відстані пострілу за кількістю стибію (Sb), відкладеного на мішені в продуктах пострілу [10, с. 3–9].

Через два роки виходить чергова колективна робота, яка присвячується застосуванню методів рентгенофлуорисцентного, нейтронного активаційного й атомно-абсорбційного аналізу (ААА) для встановлення металізації продуктів пострілу навколо вогнепального пошкодження з метою встановлення дистанції пострілу, виду та калібру зброї [7, с. 48], але деякі методи, що були висвітлені науковцями, не застосовано на практиці.

Об'єктивні результати вивчення послідовності чинників пострілу, які наведені в колективній роботі «Стан експертної практики встановлення дистанції пострілу та перспективи її розвитку», дозволяють більш правильно пояснювати механізм слідоутворення в разі вогнепальних пошкоджень. Особливу увагу науковці приділяли пострілам із близької дистанції, а також занаявності контакту дульного зрізу ствола з перешкодою (в упор).

У своїй роботі науковці зазначають, що пошкодження вражаючої перешкоди за недостатньої її міцності спричиняється повітрям та пороховими газами ще до того, як куля (снаряд) досягне поверхні перешкоди. Отже, на вражаючому об'єкті в окремих випадках відсутні пошкодження від самої кулі, яка проходить через утворений газами та повітрям отвір і не торкається інколи його країв. У низці таких випадків вирішити питання про калібр та модель зброї, якою спричинене вогнепальне пошкодження, а також встановити взаємне розташування стрілка та потерпілого в момент пострілу неможливо.

Судова-балістична експертиза ситуаційних обставин пострілу зазвичай вирішує ситуаційні (неідентифікаційні) завдання. Насамперед вона встановлює, чи належать досліджувані пошкодження до вогнепальних, а потім з'ясовує обставини, за яких вони спричинені.

Саме дослідження ситуаційних обставин потребує застосування широкого кола природничо-наукових методів (хімічні, фізичні), що зумовлює проведення даного виду експертизи у вигляді комп-

лексної. Необхідність проведення комплексних експертиз зумовлена тим, що у вогнепальних пошкодженнях відображаються властивості вогнепальної зброї та боеприпасів, якими вони спричинені. Для вивчення ознак пошкодження використовуються природничо-наукові методи, результати яких потребують комплексної оцінки різного роду спеціалістами, а також з урахуванням особливостей пошкодження тіла людини.

1986 р. колективом науковців-практиків (А. Лазарин, М. Сонис, І. Шмондіна) запропоновано загальну схему вирішення завдань зі встановлення відстані пострілу, яка базувалася на загальній експертній практиці та численних науково-дослідних працях, присвячених різним аспектам вирішення цих завдань, особливо за результатами роботи по темі «Удосконалення методик встановлення дистанції пострілу». Загальна схема повинна чітко проілюструвати послідовність та взаємозв'язок окремих стадій під час експертного дослідження з метою скорочення подальших експериментів.

Для виконання вищезазначених завдань 1990 р. Г. Григор'євим запропоновано метод лазерного моделювання траєкторії польоту кулі [2, с. 3–7]. Автор у своїй роботі, як він зауважує, розглянув не всі питання, що стосуються встановлення ситуаційних обставин пострілу, а лише не досить чітко обґрунтування, пов'язане зі встановленням напрямку (траєкторії) пострілу, взаємного розташування зброї та потерпілого, які можуть бути вирішені шляхом лазерного моделювання траєкторії польоту снаряда (кулі) на місці події.

На даний час судова балістична експертиза, яка з'ясовує ситуаційні обставини пострілу, перебуває на стадії становлення. Узагальнення проведених наукових досліджень свідчить про складність вирішення даної проблеми і дозволяє сформулювати два ситуаційні завдання: 1) визначити можливе місце розташування того, хто стріляв; 2) установити відповідність між обставинами, виявленими під час проведення експертиз, і тим, як ці обставини зазначені в показаннях свідків, потерпілих та обвинувачених. Дана проблематика потребує подальшого наукового та практичного вивчення, результатом якого мають стати сучасні методики вирішення таких питань, з акцентуванням на розвитку інформаційного забезпечення проведення судово-балістичних досліджень у даному напрямі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Thorwald Jurgen. Das jahrhundert der denektive. Zurich: Dromer Knaur Verlag Schoeller and Co, 1965–1966. S. 279.
2. Григорьев Г. Методика лазерного моделирования траектории полета пули. *Экспертная техника*. Вып. 111. Актуальные вопросы судебно-баллистической экспертизы. М.: ВНИИСЭ, 1990.
3. Дворянский А. Установление места выстрела при больших дистанциях стрельбы: учебно-метод. Пособ. для экспертов, следователей и судей. Вып. 2. М.: ВНИИСЭ МЮ СССР, 1976. С. 64.
4. Зуева Е. Обнаружение, фиксация и изъятие следов: справочник для следователей и оперативных работников внутренних дел. М.: ВНИИ МВД СССР, 1969. С. 142.
5. Крылов И. Судебно-экспертная деятельность Н.И. Пирогова. *Сборник научно-практических работ судебных медиков и криминалистов*. Вып. 2. Петрозаводск, 1963. С. 189.
6. Кустанович С. Судебная баллистика. М., 1956. С. 388.
7. Лазарин А., Сонис М. Состояние экспертной практики определения дистанции выстрела и перспективы ее развития: обзорная информация. Вып. 2. М.: Изд. ОНИВО ЗП НИИСЗ МЮ СССР, 1981. С. 77.

8. Молчанов В., Бедрин Л., Попов В. Состояние и перспективы разработки проблемы огнестрельной травмы. *Суд.-мед. экспертиза*. 1983. № 2.
9. Печніков В. Є така служба...: у 2 т. / за ред. І. Красюка. К.: Еліт Прінт, 2011. Т. 1. 585 с.
10. Сонис М., Пчелинцев А., Полуэктова Г. Методические рекомендации по определению выстрела из автомата конструкции Калашникова. М.: Изд. ВНИИСЭ МЮ СССР, 1980. С. 21.
11. Теория и практика криминалистической экспертизы. Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел. Высшая следственная школа МВД СССР; ред. кол.: Е. Казаков, А. Щурин, А. Компаниец, Ю. Краснобаев, Е. Светлаков, Волгоград, 1980. 182 с.
12. Фокин А. Огнестрельные повреждения одежды / под ред. Б. Комаринец. М., 1953. С. 42.
13. Черваков В.Ф. Судебная баллистика. М.: Юриздат, 1937. С. 46.
14. Шевченко Б. Идентификация оружия по пуле в судебной баллистике. М., 1962.
15. Эйдлин Л. Огнестрельные повреждения. Врачебное и криминалистическое распознавание и оценка. Воронеж: Воронежское областное книгоиздательство, 1939. 227 с.